

TAALVORMING

ELANOR NUMAN

Op jenaplanschool De Keerkring in Schagen werken we sinds een jaar met taalvorming. Taalvorming is geen methode, maar een werkwijze. Het is een werkwijze die gericht is op het schrijven van teksten door kinderen naar aanleiding van eigen ervaringen. We zijn hiermee aan de slag gegaan, omdat we af wilden van het maken van de invuloefeningen van de taalmethode, met name als het ging om spelling. Taalonderwijs moest meer betekenis krijgen voor de kinderen.

Taalvorming vindt plaats binnen een zogenaamde taalronde die bestaat uit een aantal fasen:

- keuze van het onderwerp
- een zegronde (waarin iedereen bijvoorbeeld kort één ding mag opnoemen) gevolgd door een kringgesprek
- het maken van een eigen lijstje: een opsomming van woorden die (voor dit kind) bij het onderwerp horen
- kiezen van een onderdeel van het lijstje
- hier nogmaals over vertellen (ervaringen uitwisselen)
- het maken van een tekst (de kladversie) of tekening naar aanleiding van wat je hebt verteld of bedacht
- bijschrijven van tekst (kleuters /beginnende groep 3)
- bespreken van een tekst
- eigen tekst reviseren
- tekst in het net schrijven
- voorlezen, laten zien

Wij voeren een taalronde eens in de twee tot drie weken uit, in niveaugroepen. Enkele aspecten van taalvorming komen ook terug in de stamgroep. Zoals de zegronde en het kringgesprek, het maken van lijstjes, een korte wie-heeft-dat-ook-kring waarin iedereen kort op een onderwerp kan reageren en het (leren) schrijven van teksten.

Van onderwerpkeuze tot kladversie

De eerste stap, de keuze van het onderwerp, is belangrijk: het moet een onderwerp zijn waar iedereen uit eigen ervaring iets over kan vertellen. Hoe concreter, hoe beter. Het kan voortkomen uit een verhaal, een gedicht, een ervaring van de groepsleider of van een van de kinderen.

Tijdens ons grote waterproject kwamen tal van concrete onderwerpen aan de orde.

Er staat een emmer in de kring. Wat doe je met een emmer?

Wie heeft er een emmer thuis? Waar staat die emmer?

Een druppel: waar zie je druppels? Als het regent, buiten en op de ramen; als je zweet, op je hoofd; aan je neus als je verkouden bent, op de grond als je je zwembroek uitwringt, aan het plafond toen we lekkage hadden – toen regende het heel hard. Iedereen kon iets inbrengen uit eigen ervaring.

Het is de kunst om met de onderwerpen of voorwerpen heel dichtbij de kinderen te blijven, zodat er altijd eigen ervaringen aan te koppelen zijn. Denk maar aan beker & broodtrommel, zwemkleden, schoenen, verjaardag, boodschappen doen. Je kunt ook als groepsleider het onderwerp sturen door een voorwerp mee te nemen, bijvoorbeeld een ouderwets voorwerp als een wasbord of juist iets heel alledaags als een potlood of pen. Of een onderwerp dat in de kring spontaan naar voren komt.

Een andere manier om een onderwerp te introduceren kan een vraag zijn. Heb je vandaag iets van hout aangeraakt? Wie heeft er wel eens om een hoekje gegluurd? Ben je wel eens boos? Of: Wat is voor jou een fijne plek om te zijn?

Op maandagmorgen komt Janneke binnen met een pleister op haar knie. In de kring vertelt ze dat ze in het weekend is gevallen met haar fiets. De zegronde met groep 3 gaat vervolgens over wondjes.

Wie heeft ook wel eens een wondje gehad? Weet je nog waar? Hoe gebeurde het?

De kinderen gaan aan het werk: ze kunnen een lijstje schrijven of tekenen, en onder ieder tekeningetje een steekwoord opschrijven. Zo kan er bijvoorbeeld een lijstje ontstaan van verstopplekken, van wat je wilt worden als je later groot bent, van dingen waar je wel eens naar gegluurd hebt, van dingen die lek kunnen raken, enz. Vervolgens kunnen kinderen zelf een onderdeel

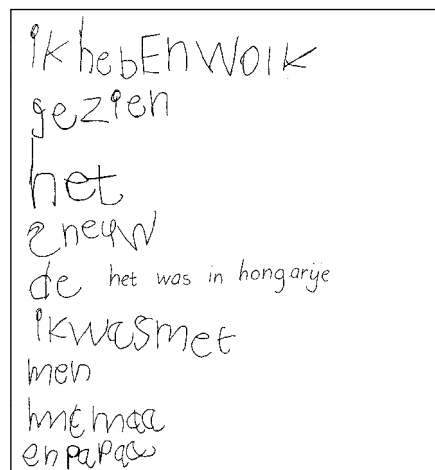
van hun lijstje kiezen, maar er kan ook in tweetallen door de ander gekozen worden. Daarna vertellen ze aan elkaar over het onderwerp. Zo komt iedereen in korte tijd aan vertellen toe. Dit vertellen is een belangrijk proces in het verwoorden van hun gedachten en in het omzetten naar een tekening of geschreven tekst.

Na het vertellen gaan de kinderen een tekening maken (kleuters/beginnende groep 3) of hun verhaal in het klad schrijven. Sommige kinderen komen mogelijk moeilijk op gang. Het kan helpen als je al na korte tijd het werk even stillegt en een paar kinderen laat voorlezen wat ze tot nu toe geschreven hebben.

De tekstbespreking als tussenstap

Na het schrijven volgt het voorlezen en vervolgens volgt met de kinderen een tekstbespreking. Dit doen wij vanaf groep 3, waarbij we in de tweede helft van het schooljaar starten.

Bijgaande tekst, gemaakt

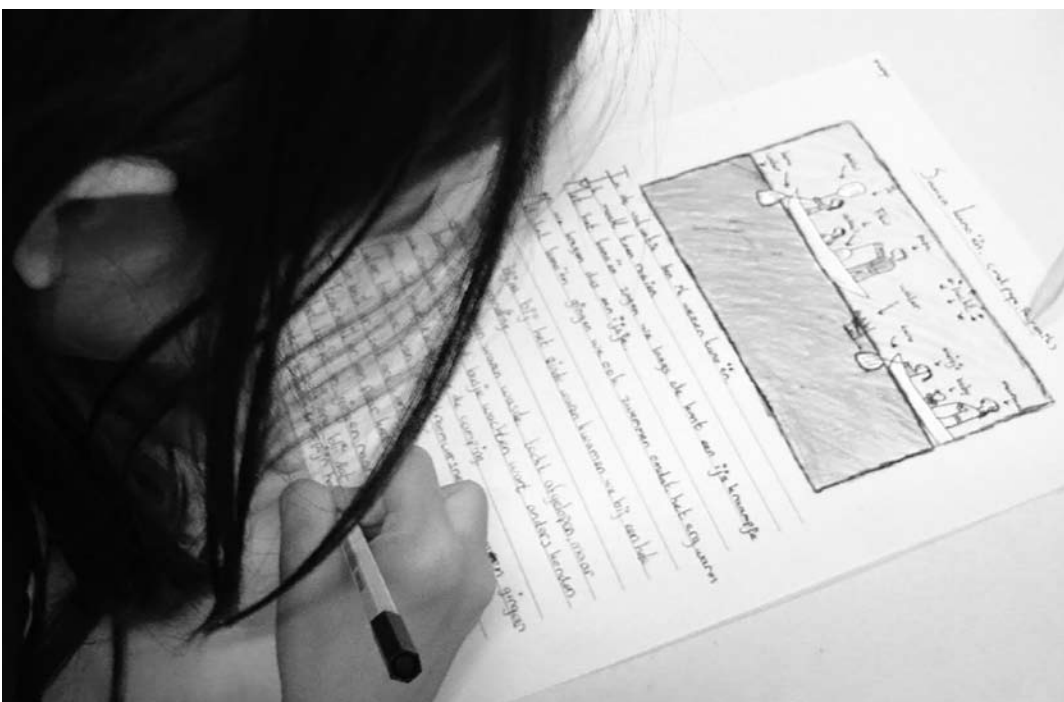
door een derdejaars, was aanleiding om te praten over spaties tussen woorden en wat er gebeurt als je alle woorden onder elkaar zet. Nu ziet het er uit als een lijstje. Hoe kun je het er uit laten zien als een verhaal?

Meteen na de zomervakantie hadden de teksten als onderwerp: een plek waar je in de vakantie bent geweest. 'Tegen een berg met 5 meter hoog ijs' is dan niet genoeg. Kinderen stellen vanzelf vragen als: Hoe stond dat ijs dan? Was het een meer met 5 meter dik ijs? Was het gewoon een soort sneeuw tegen de berg op?

Door dergelijke vragen wordt de schrijver uitgedaagd om preciezer te vertellen en dus ook preciezer te schrijven; de andere kinderen leren te zeggen wat ze goed vinden aan de tekst, wat ze duidelijk vinden, waar ze meer over willen weten. Zinsontleding leent zich eveneens voor deze teksten, maar komt later in het traject: de kinderen moeten eerst leren durven hun vragen te stellen en hun mening te geven over een tekst van een groepsgenoot.

Ook bij een tekstbespreking is er een vaste volgorde. Allereerst kiest de groepsleider een tekst voor de bespreking, waarvoor nadrukkelijk toestemming aan de maker wordt gevraagd. De tekst wordt voor-gelezen, kinderen bedenken vragen (bijvoorbeeld in tweetallen) over de inhoud. Het is handig om enkele kopieën van de tekst te maken, zodat kinderen bijvoorbeeld de fouten kunnen aanstrepen die ze denken te zien. Wij beschikken sinds kort over digitale schoolborden. Dit heeft als voordeel dat je de origineel geschreven tekst kunt scannen, de opmerkingen erbij kunt schrijven, en later op het bord kunt terughalen.

Bij de bespreking is dus eerst aandacht voor de inhoud en pas daarna voor de schrijf- en spelfouten en de interpunctie. Als groepsleider speel je hierin een belangrijke rol. Je vraagt je hardop af of er niet iets vergeten is, je brengt zaken onder de aandacht die van belang zijn en nog niet genoemd. Je bespreekt interessante woorden, maar je spoort kinderen hierbij zoveel mogelijk aan om zelf na te denken. Na een vraag dus eerst nadentijd en niet meteen vingers. De maker van de tekst houdt de regie over zijn eigen tekst, hij bepaalt wat hij met de opmerkingen doet.

Werken aan de definitieve versie

Tot slot wordt er gewerkt aan het reviseren van de eigen tekst. Ook hier geldt een vaste werkvolgorde, zodat de kinderen weten wat ze moeten doen.

- Lees eerst je eigen tekst
- Verander misschien iets
- Wissel uit: lees de tekst van je buur
- Praat samen over beide teksten
- Verander of verbeter je tekst tot je tevreden bent
- Laat je tekst aan de groepsleider lezen en als je daarbij moet wachten dan begin je alvast aan je tekening in het voorgedrukte kader
- Wanneer de groepsleider de tekst bekeken heeft, wordt de tekst in

het net geschreven en maakt het kind er een tekening bij. Kleuters en beginnende groep 3-kinderen richten zich op de tekening en schrijven er woorden of korte zinnen bij.

Wij gebruiken nu nog doorgaans fineliners, zowel bij het schrijven in het net als bij het maken van de tekeningen, waarna ze ingekleurd worden. Een taaldruktechniek als vormstempelen kan natuurlijk ook heel goed.

- Tekst en tekening inleveren

Teksten kunnen daarna als thema gebundeld worden en in de groep een plekje krijgen, zodat ook anderen de teksten kunnen lezen. Daarna maken wij de teksten weer los en worden ze in een eigen kindmap bewaard. Alle teksten van de kinderen worden zo bewaard en aan het eind van de onderbouw, middenbouw en bovenbouw krijgen de kinderen hun teksten gebundeld mee naar huis. Van elk kind kopiëren we twee teksten per jaar om de groei te kunnen zien.

Zinvolle taal

De wereld om je heen kunnen weergeven in taal: je belevingen, je ontmoetingen, je verwondering. Als je dat kunt, ben je een heel eind op weg met taalvorming. Het is een prachtig uitgangspunt: iets omzetten in taal dat dichtbij je staat. Daarna leer je als kind om ermee te kunnen spelen, oefenen, dichten, toepassen van spellingregels. Het zinvol maken van taal komt op de eerste plaats, hiermee leer je het gereedschap gebruiken om later de akker te kunnen bewerken.

Kortom: wij zijn heel tevreden dat we door middel van taalvorming taal zinvol kunnen maken binnen wereldoriëntatie. Het is nu gemakkelijk om een koppeling te maken van WO naar een taalopdracht. De vele verschillende taalrondes over water getuigen daarvan.

Elanor Numan is groepsleider van jenaplanschool De Keerkring in Schagen

Met dank aan Mirjam Zaat (begeleider Taalvorming)

Informatie

Suzanne van Norden, Taal leren op eigen kracht. Taalvererving op school met behulp van de werkwijze van taalvorming. Van Gorcum, 2006.

Suzanne van Norden, Dingen in de kring. Taalvorming en drama in meertalige middenbouwgroepen. SWP, 2000.

Marieke Tomesen en Margareth van Kleef, Strategisch lezen en schrijven met jonge kinderen. Nijmegen, 2005.

Rouke Broersma e.a., Dat's andere taal. De Reeks, NJPV, Zutphen 2007
www.taalvorming.nl (informatieve site over het werk van de stichting taalvorming)

www.taallerenopeigenkracht.nl (scholingssite met filmfragmenten)
www.taalvormingentaaldrucken.nl (site met praktische ideeën)

